

EGYHÁZAK ÉS ISKOLÁK A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

A háborús események nyomán 1916-ban a református egyházi iskola 2.000 korona kárt szenvedett, amelynek kijavítására a következő évben már 6.000 koronát költöttek. Az iskolakötelesek száma Szováton 1919-ben 103 volt, de a háború következtében nőtt a mulasztók száma, csak 38 járt iskolába. Elsősorban a szakadati és Kopactanyai iskolakötelesek hiányoztak. Így a háborús viszonyok közt csak nőtt az analfabéták száma. A presbitériumi ülések jegyzőkönyvei szerint az állami segély folyósítását is bizonytalan időre felfüggesztették. Ezért elhatározzák a tandíj bevezetését: "... a legszegényebb tanulók egyenként 10 koronát, a jobb módúak 20 koronát [fizessenek] ... azonban a helyesen igazolt esetekben a keresetképtelenek, illetve vagyontalanként kedvezményben részesülnek".¹ A református egyház jegyzőkönyvei 1904-1924. *

Az iskola, melynek anyagi alapjai mindig szűkösek voltak a háború után még nehezebb helyzetbe került. 1920. május 2-án "az egyházkerületől 3-4 ezer korona segélyt kérnek ... mert különben nem képesek fizetni a tanító fizetését. ... Elnök [Bíró Géza sóváradai pap] jelezte, hogy az iskola javára a majorok által adott 11 kg. tavaszi első sajt árából a mai napon befolyt 480 K árverezési ár, mely az iskola javára szolgál". A felekezeti iskolák külső támogatás nélkül maradtak. A döntő többségében katolikus lakosságú Szováton a katolikus egyházi iskola viszonylag jobb helyzetben volt, jóval nagyobb gondjai voltak a református iskolának. A református iskola 1921. augusztus 7-én előterjesztett költségvetése jelzi a szerény kereteket, melyek között az oktatás folyt: "Fedezet: tandíjból 50 tanuló után 5-10 lej ... 300 lej (vagyontalanként díjmentesek). Polgári községből segély 30 Lej, két hold kert haszna ... 150 Lej, 36 köbméter tűzifa értéke 1.500 Lej, egyház pénztárából tan[díj] fizetésre 500, tanulóktól 1 öl tűzifa értéke 400, összesen 2.888 [Lej]. Szükséglet: rendes fizetés 32 évi szolgálat után ... 7.800 Lej, drágasági segély 2.400, családi pótlék 24 éven alóli gyermek után és két tanuló után 3.200 Lej. Összesen 13.400 Lej dologi szükségletek egy tanterem fűtésére 4 ölfa és vágatása 1.500, iskola szolgálata fizetése, surlás, tisztítással 2.400, taneszközökre 1.000. Összesen 18.800 [Lej]."² Református egyház jegyzőkönyvei 1904-1924. * Az iskola költségvetésének 16.000 lej hiánya volt. 1921. szeptember 8-án: "Lelkész előterjeszti a tanító kérését, hogy a régi képét egy évre állítsa vissza és abból biztosítson fizetésbe gabonát, mert nem képes családot fenntartani." 1922. május 14-én "... a majoroktól az iskola javára

13 kg. és 20 deka sajt gyült be”. Az anyagi gondok következtében 1922. október 26-án “Vigh Sándor levita tanító egyházközségünk levita tanítói állásáról lemondott f. évi október 30-iki végső dátummal.”³ uo. * Vigh Sándor 32 éves egyházi szolgálat után a szakadati állami, kezdetben magyar nyelvű iskolába helyezkedik el, amely biztosabb megélhetést ígért. Ez az Éltes-tő-féle fűrészüzem irodájában működött.

Hasonló anyagi nehézségekkel küzdött a katolikus iskola is: “Évszázados iskolánkat a bezáródás veszélye fenyegeti ... adóssággal tartottuk fenn eddig is iskolánkat. Különösen előmozdítja ezen említett okok hatását a két állami iskola. A községi segélyt monopolizálta, s egyéb módját is nem egyszer igénybe vette lerontásunkra.”⁴ Domus História. 212. * Ezekben az években a katolikus iskola hat osztállyal és három tanerővel, a református öt osztállyal és egy tanerővel működött. A felsőszakadati elemi iskola kezdetben Pap János erdészházban volt berendezve, a ma is álló iskolaépületet 1930-ban építtette Felsőköhér község, ahova közigazgatásilag tartozott.⁵ Nagy József (szül. 1908) közlése *

A szovátai katolikusok 1922. május 7-én ünnepelték “Gróf Dr. Majláth G. Károly Erdélyi Püspök urat, mint 25 éves jubiláns főpásztort, az iskolás gyerekek bevonásával, Bíró Mária és Földes Zoltánné tanítónő vezetésével.” - írja utolsó bejegyzésével Gazda Dénes plébános, hosszas betegség után 1924. május 6-án meghalt. Mint utóda keserűen megjegyzi “... nem éppen hálásan viselték magukat azon hívei, kik a plébános távollétében a templom kerítésében tervezett sírásást megakadályozták. Nem valószínűtlen azonban a boldogult azon óhajta, hogy édesanyja mellé a katolikus temetőbe helyezték.” * Domus História. *

Miután a szovátai harangokat is hadicélokra beolvasztották 1916-ban csak kisebb csengettyűk szavát lehetett hallani. A katolikus templom melletti haranglábon két csengettyűt használtak. Először a reformátusok öntetnek új harangot 1921-ben. A ma is meglévő harang felirata: “SCHIEB 1921”. A katolikusok 1924-ben 140.000 lejért három, egyenként 465, 295 és 150 kg tömegű harangot vásároltak, amelyet a nagyszombeni Ferroagricola cégnél öntöttek. Felirataik: ÖNTETETT 1924 ÉVBEN. A SZOVÁTAI HÍVEK KEGYES ADOMÁNYÁBÓL. FERROAGRICOLA; ÜDVÖZLÉGY MÁRIA. ÖNTETETT 1924 ÉVBEN A SZOVÁTAI HÍVEK KEGYES ADOMÁNYÁBÓL. FERROAGRICOLA; FERROAGRICOLA 1924. Az új harangokat “a püspök úr áldotta meg 1924. június 26-án bérmálás és canonica visitacio alkalmából.” 1926-ban javítják ki a háború alatt megrongálódott hegyi kápolnát 30.000 lej költséggel, június 26-án szentelik újra. A fűrdőtelepi szobakápolna igen elhanyagolt állapotban volt továbbra is. A szakadati reformátusok 1930-ban vásároltak egy 83,5 kg-os harangot a

kudzsiri Klein K. Oszkár öntödéjéből. A harmincas évek elején a reformátusoknál hétköznapokon kétszer harangoztak, hajnalban és alkonyatkor. A délelőtti fél tízkor kezdődő istentiszteletek előtt háromszor harangoztak félórás időközökben, a halottaknak reggel, délben és este.

Szovátán 1924. február 6-án vezették be a román nyelv kötelező oktatását (a községi jegyzőkönyveket május 14-től vezetik románul), miután 1923. szeptemberében megnyitották az állami román tannyelvű iskola. Ennek céljára kezdetben Gálfi László házat bérltek. Közben elkezdik az állami iskola - Școala Primară de Stat Principesa Ileana - építését. A költségek fedezésére november 30-án 5 ha községi erdő adnak el. ⁶ ÁltMv. Községi Jegyzőkönyvek 1923-28. 3. *

A berendezkedő román állam a húszas évek közepén igyekezett egységesíteni az oktatási rendszert. Ennek egyik állomása volt a sokat emlegetett állami elemi iskolai oktatásról és tanítóképzésről szóló törvény. Ez intézkedik a román nyelv kötelező oktatásáról, minden olyan gyerek számára akinek felmenő ősei között román nemzetiségű is van kötelezővé tette a román állami iskolát látogatását. A román eredetű a "névelemzéssel" döntötte el az állami iskola igazgatója. "A törvénynek a kisebbségek jogi helyzete szempontjából egyik leg súlyosabb intézkedése az ú. n. kultúrzóna felállítása. A törvény a kisebbségek által túlnyomó többségben lakott községekben letelepedett, más vidékről származó tanítóknak ugyanis 50%-os fizetés-kiegészítést, az előrehaladásnál nagy előnyöket, további telepítési telkeket biztosít. A törvényi rendelkezésnek az volt a célja, hogy a kisebbségi területekre a kisebbségek nyelvét nem beszélő, kiváló tanítókat telepítsen és így az iskolák útján megvalósítani kitűzött elrománosítás ütemét fokozza, a románosítás érdekeit itt nyíltan megelőzik tehát az oktatás érdekeit. A kultúrzóna területébe beletartoznak nemcsak a tisztán magyarok által (Csík, Háromszék, Udvarhely) lakott vármegyék, hanem az összes vármegyék, amelyekben jelentős számú magyar (Maros-Torda, Bihar, Szatmár, Szilágy, Kolos, Szolnok-Doboka, Torda-Aranyos) ... kisebbség lakik." ⁷ Nagy Lajos. 122-123. * Az állami román tannyelvű iskola felépítésének terhe teljes egészében a község magyar nemzetiségű lakosaira hárult: "Annak létrehozásához az egész község lakossága - felekezetre való tekintet nélkül - köteleztetett". ⁸ Református Presbiteri jegyzőkönyvek [1940-ig]. 80. * Az iskola épülete 1926 őszére készült el, addig a Passat Gheorghe igazgató vezette iskola magán házaknál működött.

Az állami iskola a szokásos erőszakos beiskolázások ellenére is viszonylag csak kevés tanulót tudott elvonni a jól szervezett katolikus és református iskoláktól. A szovátaiak "visszarománosításáért" felelős állami tanítók ezért megpróbálták bezáratni a református iskolát, az

épület leromlott állapotára hivatkozva. Ekkor a közösség úgy vélte, hogy fontosabb az iskola megmentése mint a templom felépítése. "... mi lesz ha a régi korhadt iskolánkat alkalmatlan volta miatt a hatóság bezáratja, gyermekeinket állami iskolába kényszerítve 15-20 év múlva nem lesz Szovátán a református templomban magyar zsolttár, magyar imádság. ... Presbitériumunk ... kimondja ..., hogy elsősorban felépíti a paplakot és iskolát, amihez lehetőleg azonnal hozzáfog ... Az építő bizottság tagjai: Borbély Gyula, Szabó Zsigmond, Szász Mihály, Oltyán János, Zsigmond Ferenc, Sánta Imre." ⁹ Református Presbiteri Jegyzőkönyvek 1924-1931. *

A tervrajzokat Péterffy Dénes építészmérnök készíti el, az építkezési vállalkozó Vadász János ácsmester volt, az asztalosmunkát Fábián József asztalosmester végezte. "Isten kegyelméből a szovátai ref. egyház újjáépítésének előmunkálatai eljutottak ahhoz az időponthoz, hogy az iskola, egyben ideiglenes imaház és azzal kapcsolatosan építendő papház alapkövének letétele Isten tisztelet keretében ünnepélyesen megtörtént ... A letett alapkövet a református lányok és asszonyok virágai borították." ¹⁰ Református Presbiteri Jegyzőkönyvek 1924 - 1931. * A közösség anyagi lehetőségeihez viszonyítva rövid idő múlva, 1927. augusztus 21-én szentelték fel az iskolát és paplakot. "Az ünnepély napját megelőző augusztus 20-án este 7 órakor érkező vonatnál a Főtisztelendő és Méltóságos püspök úr képviselőjében érkező Nagytiszteletű Vásárhelyi János egyház kerületi főjegyző, püspökhelyettes urat a szovátai ref. egyházközség presbitériumának élén Jodál Rezső ref. lévita lelkész, Szovátai község tanács tagjainak élén Deák Gergely körjegyző és Jakab Domokos községi bíró várták. ... Az istentisztelet végeztével a tisztelgő küldöttséget fogadta a püspökhelyettes úr és pedig a községi képviselő testületet Deák Gergely körjegyző, a görög katolikus egyházközséget Chețan Petru lelkész, a rom. katolikus egyházközséget László János plébános, ref. presbitériumot Jodál Rezső ref. lelkész üdvözlétével és végül Nagytiszteletű Kolozsvári József esperes úr a bekecsalji egyházmegye nevében tisztelgett. ... A mély hatást kiváltó tanítás után a ref. egyházi vegyes kar Jodál Rezső ref. lévita lelkész vezetésével alatt felváltva énekeltek négy-szólamú vallásos darabokat, közben alkalmi költeményeket szavaltak Polifka Margit középiskolai tanuló Szabolcska Mihálytól 'Nehéz órában', Gálffi Lajos III. elemi osztályos tanuló Sánta Károlytól 'Vallás', Borbély Edit közép iskolai tanuló Reményik Sándortól 'Templom és iskola' s végül Oltyán Sándor VI. elemi osztályos tanuló Sánta Károlytól 'Vallás és egyház' című verseket." ¹¹ Református Presbiteri Jegyzőkönyvek 1924-1931. *

Az új iskola megnyitása azonban nem gátolta meg az állami iskola igazgatóját, hogy kötelességének ne érezze akadályokat gördíteni az

1927 őszén folyó beiskolázás útjába. 1927. októberében Bartha Béla levita lelkész veszi át a hitközség gondozását.

Az iskolát az új épület utca felőli terembe rendezték be, amely imaházul is szolgált. Az iskolai padok a terem közepén állottak, korben támlás padok voltak az istentiszteletre érkező felnőttek számára. Ezek ma is megvannak a templom karzat alatti részében. ¹² Kelemen Jenő (73 éves) közlése. *

1927. decemberében számbaveszik a közmunkára alkalmas híveket. Ekkor a falu 11 szomszédságra volt osztva, melyek összesen 68 fuvarost és 148 tenyeres napszámot tudtak előállítani.

Vígh Sándor volt levita tanító 1928-ban, halála előtt 8 holdnyi leterolt erdőterületet adományozott az egyháznak, amely sírkövet állíttat neki a következő felirattal: IIT NYUGSZIK/ VÍGH SÁNDOR/ REF. TANÍTÓ 1866 - 1928/ ÉS FELESÉGE/ MUZSNAY KLÁRA/ 1866 - 1910/ E SÍRKÖVET ÁLLITATTA/ SZERETETT TANÍTÓJÁNAK/ 25 ÉVES MUNKÁSSÁGA/ ÉS EGYHÁZI HAGYOMÁNYOZÁSA/ EMLÉKÉRE A SZOVÁTAI REF. EGYHÁZ/ BÉKE PORAIRA

A református dalárda majálisa a furdón 1937. május 8-án.

A református egyház mellett működött a Református Nőszövetség - 1930-ban 87 tagja volt - és az Ifjúsági Egylet 19 taggal. Bartha Béla lelképásztor 1932. április 12-én jelenti a presbitériumnak, hogy "... utólagos jóváhagyás reményében megszervezte egyházunk református dalkörét." Ezután 24-én tartották az alakuló közgyűlést ahol elfogadták a Szovátai Református Dalkör Alapszabályzatát. A vezetőségbe megválasztották: elnöknek Kádár Józsefet, alelnöknek Borbély Gyulát, karnagynak Bartha Bélát, helyetteseknek Fábíán Józsefet és Kádár Józsefnét, pénztárosnak Márton Károlyt, ellenőrnek Bíró Pált.

Választmányi tagok Szabó Mihály, Balogh Mihályné, Nagy János, Bocskai Vince, Gálfalvi Lajos, Agyagási Ferencné és Agyagási Gábor lettek. A Dalkör fémből készült jelvénye egy lantot ábrázolt a babérágakkal, rajta a "REFORMÁTUS DALKÖR SZOVÁTA" felirattal. Az alapítás évében belépnek a Romániai Magyar Dalos Egyesületbe. 1932. május 10-én az ünnepségekre a csendőrormester meghívja a Dalkört is, hogy élénkeltesse a királyi himnuszt, de másnap feljelenteli mind a 45 tagját a jelvényükért, amely a magyar nemzeti színekre emlékeztette. Végül is a nyáradszeredai járási bíróság minden tagot 2.000 lej büntetés kifizetésére ítélte, mivel a "május 10-i román ünnep alkalmával a román Himnusz éneklése rendjén dalosaink jelvényüket viselték." ¹³ Református Presbiteri Jegyzőkönyvek. 1934. március 18. 90. * Később - november 20-án -, ugyancsak a nyáradszeredai törvényszék felmentő ítéletet hoz, a jelvényt is visszaadják, de a súlyos pénzbüntetést (a polgármester havi fizetése 1.800 lej volt) nem törölték el. A Dalkör ez azonban nem töri meg, az 1935. évi dalosversenyen országos II. díjat nyert, amely egy kirándulást is jelentett, Dicsőszentmárton - Balázsfalva - Gyulafehérvár - Zalatna - Abrudbánya - Aranyosvölgy - Tordai-hasadék - Marosújvár útvonalon.

A gyarapodó, erősödő református egyházköztség 1936-ban kezdehetett a rég dédelgetett terve, a templom felépítéséhez. A szükséges pénz előteremtése volt a legnagyobb gond. Igaz, hogy az egyház rendelkezett a Veress József hagyaték maradványával, a Vígh-hagyaték vagy a Jakab Domokos és Kovács Ferenc hagyatékokkal. Jakab Domokost az általa hagyományozott szántó föld szélén, a Földváron temették el 1929-ben, sírját az egyház gondozza, helyét Jakab-temetőnek nevezik. Az 1936. szeptember 20-i rendkívüli közgyűlésen résztvevő Dr. Bernády György Marosvásárhely híres polgármestere is és a templomépítéshez szükséges pénz összegyűjtésére javasolta, hogy növeljék az egyházadót, vállalva, hogy ennek húszszorosát fogja fizetni. "Ez indítványra a közgyűlés éljenzessel felel ... Oltyán István egyháztag indítványozza, vettessen az egyház házilag téglát, melyhez szükséges földanyagot egyik ingatlanából ingyen adja." ¹⁴ RPJ. 1936. szeptember 20. * Felmerül a "hivatásos" kéregetők alkalmazásának gondolata is, akik 50%-os részesedés mellett gyűjthetik a pénzt. "A jelentkezők párosával s egy-egy könyvvel gyűjtenek, és pedig Szilágyi Mihály György Lászlóval, Miklós Mihály Panczi Mihállyal, Miklós Albert Ötvös Lászlóval és végül Márkus Dénes Gombos Istvánnal. Nevezettek mindannyian nyárádgálfalvi lakosok s a bemutatott bizonyítványok szerint mindannyian ingatlan-vagyon tulajdonosok. Az egyházat illető fele részét az utalvány és portó [bélyegilleték] levonásával - a szovátai református egyház címén postára teszik és a végelszámolásnál a postai szelvényeket bemutatják. Minden adakozónak nyugtaszelvényt kötele-

sek a gyűjtőkönyvből kiadni.”¹⁵ RPJ. 1936. október 5. * A négy gyűjtő pár négy gyűjtési könyvet kapott amelyek Maros, Szamos, Naszód, Fehér; Torda, Kolozsvár, Szilágy, Szatmár; Udvarhely, Csík, Háromszék, Brassó; Kis- és Nagyküküllő, Szeben, Fogaras, Hunyad megyék-re voltak érvényesek. Ezen a közgyűlésen határozták el a Veress-féle telek parcellázását és eladását a templomépítés céljára.

1937. február 21-én mutatja be dr. Soós Andor marosvásárhelyi építőmester elképzeléseit. Ellene csak Fábián József szólt, aki a templom méreteit kifogásolta, felemlítve, hogy nem lesz elég tágas a bővülő egyházközség számára. Végül a közgyűlés a 8 x 16 m nagyságú templomot “évszázadokra” elégségesnek mondja ki. Felkéri Soós Andort, hogy vállalja az építkezés műszaki irányítását “olyan formán, hogy Marosvásárhelyről kiutazva az egyház hívására Szovátára, s az épületet és munkát átvizsgálná, s a szükséges utasításokat megadná, annyi esetben, ahányszor az egyház kívánná.”¹⁶ RPJ. 1937. február 21. * Áprilisban dr. Soós Andor újra megjelent a közgyűlés előtt és “melékelt ... egy székely stílusú templomtervet is kísérőlevéllel együtt”, melyben kéri a lelkészt, hogy “hasson oda, hogy a székelytemplomot építse fel az egyház. Ugyancsak felolvassa elnök dr. Bernády György öméltségére e tárgyban írt levelét, melyben szintén a székely stílusú templom felépítése mellett foglal állást.” A közgyűlés kis vita után “a székely templom felépítése mellett foglal állást”, majd megválasztja az építkezést felügyelő bizottságot miután “Bartha Béla arra inti a presbitériumot, hogy ha már székely templomot építünk, legyen az minél székelyebb.” A felügyelő bizottságban helyet kapott Vadász János, Sánta Imre, Horváth András, Borbély Gyula, Agyagási Gábor, Szabó Zsigmond, Szász Dénes, Siklódi Béni, Siklódi József, Fábián József, Lengyel Dénes, Gálfalvi Lajos, Gáspár Lajos, Garda Domokos gondnok, Bartha Béla levita lelkész.¹⁷ RPJ. 1937. április 18. *

Szeptember 12-én mutatja be a meghívott építőmester a részletes tervrajzokat. Ekkor már az építkezés helyszínén van 50 öl terméskő és 25.000 téglá, folyamatban van 75.000 téglá beszállítása, melyből 15.000 a szomszédban lakó Gálfalvi Lajos színjében van tárolva. A szükséges pénz biztosítására 1937-re felemelik az egyházadót. Dr. Bernády György 6.000, Ruhig László 4.000, Borbély Gyula 3.160, Kádár József 3.160, Sánta Imre 2.000, Agyagási Gábor 2.000, Szabó Sándor 1.860, Vass Sándor 1.800, Kovács Mihály 1.800, Szabó Mihály 1.660, Szőcs Jenő 1.660, Moskovits Árpád 1.660, Nagy Géza 1.580, Ágoston Istvánné 1.580, Fábián József 1.580, Katona Ferenc 1.580, Csiszár Dénes 1.580, Bartha Gábor 1.580, Bartha József 1.500, Oltyán Miklós 900, Szász Mihály 900, Szabó Zsigmond 900, Siklódi József 840, Siklódi Béni 840, Szász Dénes 816, Bíró Pál 816, Szabó György 816, S. Illyés Tibor 768, S. Huszár Ilus 768, Gáspár Lajos 768, Deák Gergelyné 768,

Simon Dénes 768, Horváth András 696, Tóth Antal 696, Káli Imre 696, Balogh Mihály 696, Péchi László 648, Vadász János 648, Majoros Istvánné 648, Simon András 636, László György 600, Jakab Mihály 600, Szatmári Zoltán 576, Lengyel Dénes 576, Simon János 528, Szigyártó János 528, Domokos Mártonné 528, Gálfalvi Lajos 528, Mester Petőfi 528, Gál Lóránt 528, Polifka Gyuláné 528, Kacsó Károly 516, Domokos András 480, Garda Domokos 480, Nuridsány Gyuláné 480, Jakab Péter 480, id. Forró István 480 lejjel járult hozzá az építkezéshez.

Lénárt Imre marosvásárhelyi építész, kőműves mester irányításával 1937. október 4-én kezdtek hozzá az alapok kiásásához, az ünnepélyes alapkövetételre 10-én került sor. Az alapítólevelet egy lezárt sörösvégbe, az alapkő alá, a templom keleti sarkába helyezték. Egy november 7-i híradás szerint már a falak is állottak. A cserepeket Csíky Jakab szakadati fazekas műhelyében égetik, költségeit Borbély Gyula fedezi. A tetőszerkezet ácsolatának elkészítését Vadász János vállalja Szász György és Szász Dénes ácsok segítségével.

Év végére a gyors építkezés felemésztette az egyház pénzeit, így szükségessé vált a végső tartalékok bevetése: Bartha Béla lelkész "jelentí, hogy templomunk építése céljából szükségesnek látszik az egyház ingatlanából való eladás, hogy a költségeket fedezni lehessen." ¹⁸ RPJ. 1937. december 12. * Eladásra került az Ötvös féle 1.177 négyszögöles kaszáló, amelyet az egyház 1930-ban vásárolt 10.000 lejért és most Szabó Sándornénak 13.000 lejért adott el. Az egy évvel korábban Lukács Józseftől 4.500 lejért vásárolt 400 négyszögöl kaszálót Fülöp L. József vásárolta meg 10.000 lejért. Eladásra kerültek a Veress-féle birtokból kihalított parcellák is. Elsőnek a Citrom Mendel felőli végén levőt vásárolta meg Treznai Péter 8.100 lejért. Eladták a Jeremiás-féle kaszálót, amelyet Techerescu György, - volt szovátai -, a vásárkor egeresi vasúti előmunkás vett meg 38.000 lejért. ¹⁹ RPJ. 1938. január 16. * A 8. és 9. Veress-féle parcellákat a nyárádselyei Barabás Ferenc vásárolta meg, aki ezután Szovátán telepszik le. A 4., 5. és 6. parcella Birta János és neje Megyes Róza tulajdonába kerültek. Az 1-es parcellát Dósa Gáborné, született Kovács Magdolna gyulafehérvári lakos, míg a 7. számút Kerestély Miklósné, született Nagy Krisztina vette meg. Eladási árak egységesen 8.100 lej volt. A 2. parcella csak 1940. januárjában kelt el, a 3. számút is csak 1940. június 30-án vásárolta meg Petki Istvánné, született Ivácson Róza 12.500 lejért.

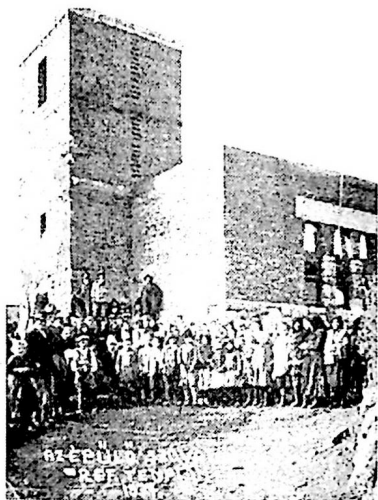
Az erőfeszítések eredményeként 1938. augusztusában befedhetik a tornyot is galvanizált lemezzel, a torony gombjába, szokás szerint egy emlékiratot helyeznek, amely az akkori presbiterek neveit is tartalmazza. Október 30-án Bartha Béla "Isten iránt való hálaadással jelentí, hogy a templom fedél alá hozatott ... Lénárt Imre építész vállalko-

zó befejezte a vállalt munkát ... a templomnak Pál Lajos kőműves által vállalt vakolód és meszelő munkája is elkészült ... Borbély Gyula sokszor segített pénzzel, tanácsal, fuvarral és egyéb munkával az építés körül, mit ha nem tett volna, sokszor megakadt volna a templom-építés ügye.”²⁰ RPJ. 1938. augusztus 28. *

A bádogos munkát Vadász Béla szovátai mester végezte saját anyagából, Pál Lajos munkájának kivitelezésében résztvett ifj. Vadász János is. Az asztalos munkákat Mester Petőfi, Désy Károly, Dobos Sándor és Gálfalvy Lajos végezték. Az oldalbejáratok fa- és fedélmunkáit Vadász János készítette. A tetőcserepeken kívül Borbély Gyula adományozta a tetőzethez és a padlózathoz szükséges faanyagot. A szőszéket, az úrasztal korlátot, és papszéket Désy Károly asztalosmester készítette a Ruhig László adományából, a kazettás mennyezethez Kádár József adományoz faanyagot. Az ajtókat, ablakokat, a mennyezetet Mester Petőfi helyi asztalosmester készítette. Az ajtókilincseket Szabó János kolozsvári gépjármű és vasöntő adományozta. A kőfaragó munkát ifj. Szabó Kálmán marosvásárhelyi kőfaragó mester irányította. “Elnök jelenti, hogy özvegy Bartha Péterné nagytiszteletű asszony és Nemes Nagy Irénke, úrlány, festőiskolai növendék f. év július 5-től július 23-ig minden munkanapon a Templomunk kazettás mennyezetének mintáit festették művészi hozzáértéssel és az ez idő alatt a fürdőtelepen lakó Kádár Józsefné úrnő villájából gyalogoltak le a ref. iskoláig. ... A templom 60 kazettabetétjére festettek mintát ... s ezért az egyháztól fizetést nem fogadtak el.” A kazettás mennyezet festésében részt vett Sárköziné Csiszér Piroska, festőiskolai növendék.

Az új templom felszereléséhez a Református Nőszövetség pénztárából ajándékoztak “... bőrkötésű bibliát, valamint katedra és úrasztal terítőt, petrolux lámpát, ezüst tányért 4 darabot és temetkezési zászlót.”

1939. augusztus 27-én szenteli fel a templomot: “Főtiszteletű Püspök Urunk Vásárhelyi János öméltósága ... mintegy 800 főnyi közönség előtt.” * RPJ. 1939. * A következő presbiteri gyűlésen, szeptember 17-én meg-

Az épülő református templom 1937-ben.

Fotó: Kiss, Szováta - Parajd.

határozzák a templomrendet, amelynek alapja a régebben is használt rend lehetett az alapja.

“A jó rend érdekében, a közmegelegedés céljából az elnök azonban kívánatosnak tartja a templomi istentiszteletek - s egyéb tekintetben is bizonyos rendet megszabni a jövőre nézve. Éppen ezért kéri a közgyűlést szíveskedjék e tárgyban határozni.

A Közgyűlés boldog örömmel veszi az előadottakat s az új templom tekintetében egyhangúlag kimondja a következőket:

a. Templomi padok beosztása:

Az új templom kis karzat felőli 7 padjában a nők, illetve az asszonyok ülnek. Oltyán István indítványára a közgyűlés kimondja, hogy a padcsoport első padjában a nőszövetség vezetősége ül.

A nagy karzat előtti hosszú padban a férfiak ülnek. Ezek első padjában a presbiterek foglalnak helyet.

A papszék melletti 3 rövidebb padba ülnek a hajadon lányok. E padokban megesezt lányok be nem ülhetnek.

A torony alatti bejáró hosszában elhelyezett egy db. padban a papí és tanítócsalád tagjai ülnek esetleges vendégeikkel.

Az iskolás lányok a lányok padcsoportja mögötti pótpadokban, az iskolás fiúk a férfiak melletti pótpadokban - a nagykarzat alatt foglalnak helyet.

A nagykarzat vasút felőli oldalán foglalnak helyet az ifjú házias emberek, az udvar felőli oldalán a konfirmált ifjak és legények ülnek.

A kiskarzaton az iskolába még nem járó vagy nem iskolás, de még nem konfirmált és idegen gyermekek foglalnak helyet.

Szükség esetén a beosztástól eltérőleg is helyet lehet foglalni a templomi ülőhelyeken.

b. Be- és kijárási rendje:

Sátoros ünnepeken a nők a torony alatti, férfiak udvarfelőli bejáratokon mennek be a templomba és ki onnan.

Minden más alkalommal kizárólag az udvar felőli bejáró használandó, úgy a férfiak, mint a nők által. A köríves bejárót a harangozó használja, s ennek ajtáját a harmadik harangszó után bezárja minden alkalommal, hogy légvonal ne keletkezzék a templomban.

Istentisztelet végeztével először az asszonyok vonulnak ki a templomból s ezek közül elsőnek a papné. Az asszonyok után a lányok, utánuk a férfiak, azután a nagy karzaton levők, majd a gyerekek vonulnak ki.

Legutoljára a lelkész és a kántor lép ki a templomból.

c. Templomi szolgálat rendje:

A harmadik harangszó elhangzása alatt a gyülekezet bevonul a templomba s elfoglalja azt a helyet, mely kit-kit megillet, szem előtt tartván a keresztyéni szerénységet és alázatosságot.

Azután a kántor s lelkész lép be a templomba, mely alkalommal a gyülekezet feláll, a lelkész pedig az Úrasztal előtt élőfóhászt mond és kijelöli a élőszóban az egyházi éneket. Az ének kijelölése a lelkész által történik és mindig csak szóbelileg. ...

Szigorúan tiltva van a templomban akár hangosan, akár halkan beszélgetni, s egyben egyhangúlag kimondatik, hogy a templomban csak a lelkész, vagy arra hivatott ember beszélhet. ...

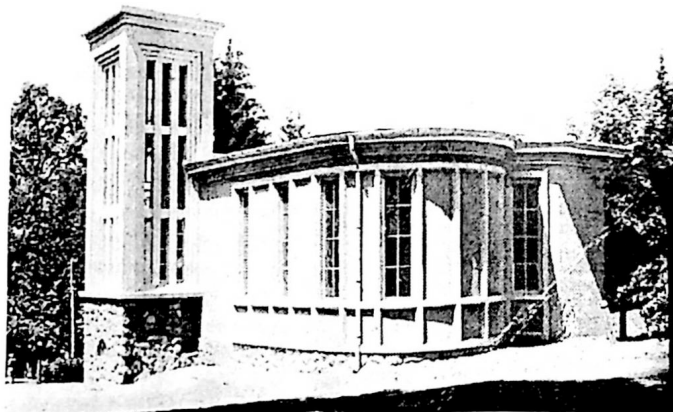
Úrvacsora osztásnál az eddigi felállási rend marad érvényben. Az Úrvacsora osztás a papszék előtt kezdődik és a torony felé halad az Úrasztala körül. Úrvacsoraosztásnál is a keresztyéni tiszteletadás szem előtt tartandó.

Az első harangszó után s istentisztelet előtt a lelkész nem fogad senkit, csak kivételes és rendkívuli esetben. Így őt az irodában lehetőleg ne zavarja senki istentiszteletre való készüléteben.

Az adakozók adományai részére két megfelelő persely helyezendő el az udvarfelöli és egy a torony alatti bejáróhoz.” * RPJ. 1939. szeptember 17. ²²

A presbitérium jegyzőkönyvileg is kifejezi "elismerését és köszönetét ... s ezek közt különösen Borbély Gyula atyánkfia irányában, aki kiváló egyházas korrekt magatartásával és felbecsülhetetlen erkölcsi és anyagi támogatásával az egész egyházközség bizalmát és szeretetét érdemelte ki és bírja mind a mai napig."

A hitközség a legnagyobb adakozó emlékének megörökítéséről is gondoskodott, 1939. október 31-én avatták fel Veress József márvány emléktábláját az új templom torony felöli bejáratánál.

A fürdőtelepi római katolikus templom.
Fotó: Kiss, Szováta - Parajd

Még a II. világháború kitörése előtt a szovátai katolikus egyháznak is sikerült felépíteni és felszentelni a fürdőtelepi kis templomot.

Ekkorra már a román állami iskola vált Szováta legnagyobb iskolájává. A királyi diktatúra idején tovább fokozódott a románosítás, nem szüntek meg a "névelemzések". Rendszeresen havonta nyilván tartották a román - kisebbségi házasságokat. Havonta készültek jelentések azokról akik a katolikus vagy református vallásról a "nemzeti vallásra tértek át." ÁLtMv. Községi jegyzőkönyvek. 1939. szeptember 1. 32-33. * Belügyminiszteri rendelettel²³ 8.787/1939 * kértek jelentést azokról is akik "visszarománosítják családnevüket". A jelentések szerint Szováta végül is 147, Ilyésmezőn 37 románt sikerült kimutatni, akik nemzetiségiükkel éltek "vegyes házasságban".

1939 őszén hat iskolában kezdődött meg a tanítás: 1. és 2. (Szakadát) számú állami román tannyelvű iskola, a fürdőtelepi iskola, a katolikus és református felekezeti iskolák és református óvoda. Az állami iskolákban hét tanító 403 gyerekekkel foglalkozott. A katolikus elemi iskolában négy tanítóra 221, míg a református iskolában egy tanítóra 50 tanuló jutott.²⁴